

Kodeks Etyki Zawodowej w opracowaniu Komisji EPA ds. Etyki

Przyjęty 11 kwietnia 2021 r.

EUROPEAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION

Przewodnicząca Komisji Etyki:
Danuta Wasserman

Członkowie Komisji Etyki pracujący nad kodeksem:
Sue Bailey, Henriette Bruun, Philippe Courtet, Rutger van der Gaag,
Silvana Galderisi, Michael Musalek, Thomas Pollmaecher, Sam Tyano,
Meryam Schouler-Ocak, Livia Vavrusova, Jan Wise

Wartości podstawowe

Psychiatrzy winni są przestrzegać obowiązków i wymogów etycznych związanych z wykonywaniem zawodu lekarza, w tym także tych specyficznych dla psychiatrii i ochrony zdrowia psychicznego.

Psychiatrzy powinni kierować się zasadami poszanowania ludzkiej autonomii, dobroczynności, sprawiedliwości i nieszkodzenia innym. Etyczne praktykowanie psychiatrii wymaga uważności, wrażliwości i empatii wobec podmiotowości pacjenta, w tym wyznawanych przez niego przekonań i wartości kulturowych.

Psychiatrzy mają obowiązek wspierania prawa obywateli do powszechnej opieki zdrowotnej oraz uczciwego i odpowiedniego dostępu do świadczeń diagnostycznych, leczniczych, opiekuńczych, zapobiegawczych i rehabilitacyjnych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w ramach dostępnych w ich kraju zasobów.

Psychiatrzy pracujący na różnych szczeblach powinni podejmować działania mające na celu promocję dobrostanu i zdrowia psychicznego, a także przeciwdziałania stygmatyzacji i dyskryminacji osób z zaburzeniami psychicznymi.

Psychiatrom nie wolno dyskryminować osób ze względu na wiek, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, płeć, orientację seksualną, pozycję społeczną, przeszłość kryminalną, niepełnosprawność, chorobę czy przekonania polityczne. Nieetycznym jest również pomoc innym w działaniach dyskryminacyjnych ze względu na którekolwiek z powyższych uwarunkowań, a lekarze psychiatrzy w żadnych okolicznościach nie powinni wspierać takich działań ani w nich uczestniczyć.

Psychiatrzy powinni odnosić się z należytyym szacunkiem do pacjenta, jego krewnych oraz innych członków personelu. Nie wolno im pełnić funkcji pełnomocników podczas podejmowania przez pacjenta decyzji, a ich obowiązkiem jest respektowanie prawa pacjenta do samostanowienia i wyrażenia swojej woli. Psychiatrzy powinni udzielać pacjentom pełnej informacji o stosowanych wobec nich procedurach diagnostycznych i terapeutycznych, promować ich autonomię i zawsze zwracać się do nich o udzielenie świadomej zgody na proponowane postępowanie lecznicze. Aby należycie wspierać proces podejmowania decyzji, psychiatrzy powinni promować edukację pacjentów, ich rodzin oraz innych specjalistów.

Psychiatrzy nie wolno wykorzystywać relacji lekarz-pacjent w celu czerpania korzyści indywidualnych. W trakcie procesu leczenia, psychiatrzy nie wolno wchodzić z pacjentem w jakiegokolwiek relacje o charakterze seksualnym.

Obowiązki lekarza psychiatrii

Lekarz psychiatrii ma obowiązek:

- Zapewnić swoim pacjentom opiekę zgodną ze standardami współczesnej wiedzy medycznej poprzez realizację wymogu stałego doskonalenia zawodowego;
- Posiadać aktualne informacje na temat najlepszych dostępnych w danym kraju metod leczenia;
- Utrzymywać granice terapeutyczne;
- Dbać o zdrowie psychiczne i dobrostan swoich pacjentów, a w razie potrzeby szukać odpowiedniej pomocy.

Świadczenie zindywidualizowanej opieki

Psychiatrzy powinni proponować swoim pacjentom terapie oparte na dowodach i starać się zapewnić im najlepsze dostępne metody leczenia, nawet w tych rzadkich przypadkach, kiedy może to nie być zgodne z oczekiwaniami społecznymi.

Lekarz psychiatra powinien dołożyć wszelkich starań aby móc zrozumieć swojego pacjenta, pokonać ewentualne bariery językowe i kulturowe, a także, w zależności od stanu chorego oraz w ramach dostępnych zasobów, zapewnić mu poczucie bezpieczeństwa, należytą uwagę i czas.

Poszanowanie autonomii i godności pacjenta

Jeśli jest to możliwe, postępowanie diagnostyczne, lecznicze i zapobiegawcze powinno odbywać się po uzyskaniu świadomej zgody pacjenta. Obowiązkiem lekarza psychiatry jest zapewnienie choremu wszelkich istotnych informacji dotyczących dostępnych możliwości leczenia, jak również związanych z nimi korzyści i ewentualnego ryzyka. Wymagane jest uzyskanie zgody pacjenta na udział w badaniach naukowych oraz wykorzystanie zgromadzonych w jego toku danych.

Podjmując decyzje dotyczące procesu leczenia, lekarz powinien uwzględnić wolę i indywidualne preferencje pacjenta. Obowiązkiem lekarza psychiatry jest wspieranie zdolności pacjenta do samostanowienia, a także wzmacnianie wzajemnego szacunku i zaufania w relacji z chorym.

Szczególną opieką należy otoczyć pacjenta małoletniego. W proces jego leczenia powinni być włączeni rodzice lub opiekunowie prawni, a ich zgoda na postępowanie diagnostyczne, lecznicze i zapobiegawcze powinna być wymagana zgodnie z przepisami obowiązującymi w danym kraju. Lekarz psychiatra ma obowiązek szanować prawo do prywatności i autonomii pacjenta niepełnoletniego.

Pomoc chorym w stanach ciężkich lub niepełnosprawnym

Jeśli poziom niepełnosprawności lub stan chorego czynią go niezdolnym do podejmowania decyzji dotyczących jego zdrowia psychicznego, zgodę na postępowanie medyczne należy uzyskać od członków jego rodziny, opiekunów prawnych, lub każdej innej osoby wyznaczonej do działania w najlepszym interesie pacjenta. Lekarz psychiatra powinien umieć ocenić zdolność pacjenta do wyrażenia świadomej zgody.

Obowiązkiem lekarza psychiatry jest ocena relacji pomiędzy pacjentem a osobami wyznaczonymi do sprawowania nad nim opieki, gdyż ich jakość może mieć istotny wpływ na efekty leczenia.

Leczenie przymusowe

Stosowanie środków przymusu należy rozważyć tylko w sytuacjach, w których wszystkie inne możliwości postępowania zostały wyczerpane i nie istnieje alternatywny sposób zapewnienia odpowiedniego poziomu opieki i bezpieczeństwa pacjentowi i / lub innym osobom.

Podczas leczenia przymusowego, lekarz psychiatra ma obowiązek przestrzegać prawa obowiązującego w danym kraju i współpracować z całym personelem zaangażowanym w postępowanie lecznicze.

Leczenie przymusowe powinno być kontynuowane tylko do czasu, kiedy pacjent stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa własnego lub innych osób. W celu uzyskania od niego świadomej zgody na leczenie, stan pacjenta powinien być regularnie monitorowany, zgodnie z odpowiednimi regulacjami prawnymi obowiązującymi w poszczególnych krajach członkowskich EPA.

Prawo do poufności

Przetwarzanie danych osobowych pacjenta musi odbywać się zgodnie z prawem, tj. zapisami europejskiego rozporządzenia o ochronie danych (RODO) oraz odpowiednimi przepisami obowiązującymi w poszczególnych krajach członkowskich EPA. Zgodnie z prawem, lekarz psychiatra powinien traktować informacje zawarte w systemie ochrony zdrowia jako poufne i wykorzystywać je wyłącznie do celów leczniczych, z pominięciem przypadków, w których istnieją wyjątki regulacyjne lub ustawowe. Pacjent powinien zostać zapoznany z przepisami dotyczącymi poufności niezwłocznie, kiedy zostanie on objęty systemem opieki zdrowotnej.

W przypadku ujawnienia informacji poufnych, lekarz psychiatra ma obowiązek poinformować o tym zainteresowaną osobę.

Badania naukowe

Zasady dobrej praktyki w badaniach naukowych wymagają, aby służyły one dobru pacjenta, nie szkodziły mu, były prowadzone z uwzględnieniem naczelnych wartości etycznych, po uzyskaniu świadomej zgody pacjenta, z poszanowaniem jego praw i godności oraz odpowiednich wytycznych krajowych stowarzyszeń medycznych. Lekarz-badacz powinien unikać nadużyć wobec pacjentów oraz określonych populacji (dobieranych np. ze względu na płeć, pochodzenie etniczne i narodowość, zawód itp.). W każdym projekcie badawczym należy przeprowadzić analizę ryzyka i unikać potencjalnych szkód, które mogą mieć charakter fizyczny, psychiczny lub powodować dyskryminację i stygmatyzację społeczną.

Badania naukowe mogą być prowadzone wyłącznie po otrzymaniu zgody niezależnej komisji etycznej, wyznaczonej do tego celu przez odpowiednie organy w poszczególnych krajach członkowskich EPA. Ponieważ osoby objęte opieką psychiatryczną stanowią szczególnie wrażliwą populację badaną, należy zwrócić szczególną uwagę na ocenę ich zdolności do wyrażenia świadomej zgody na udział w badaniach naukowych.

Badaczy obowiązuje zachowanie poufności wyników działalności naukowej. Obejmuje ono zapewnienie bezpieczeństwa przechowywania i ochronę danych przed nieupoważnionym personelem, zgodnie z zapisami europejskiego rozporządzenia o ochronie danych. Aby uczynić niemożliwą identyfikację uczestników badania, należy przestrzegać wszelkich niezbędnych procedur pełnej anonimizacji danych.

Badacze mają obowiązek ujawnić źródła finansowania badań i wszelkie formy współpracy podejmowane podczas ich realizacji.

Relacje z mediami

W relacjach z mediami, lekarza psychiatrę obowiązują standardy postępowania i przedstawiania informacji zgodne z zasadami poszanowania godności: zawodu; poruszanych, związanych z psychiatrią tematów i zagadnień; lekarzy psychiatrów; a także osób z zaburzeniami psychicznymi.

Psychiatra ma obowiązek strzec dokładności informacji przekazywanych na temat badań i doniesień naukowych i zapobiegać błędnym ich interpretacjom. Aby uniknąć dyskryminacji i stygmatyzacji osób z zaburzeniami zdrowia psychicznego należy zachować szczególną ostrożność przekazu.

Lekarzowi psychiatrze nie wolno naruszać przepisów dotyczących tajemnicy lekarskiej obowiązujących w danym kraju. Ma on ponadto obowiązek przestrzegać określonych regulacji prawnych dotyczących znieśławienia i pomówienia.

Relacje z firmami

Psychiatra ma obowiązek ujawniać wszelkie powiązania z firmami i organizacjami wspierającymi jego działalność finansowo oraz sponsorami. Ważne jest, aby wszelkie korzyści wynikające ze wsparcia sponsorów nie wpływały na pracę zawodową lekarza, a tym samym na zdrowie jego pacjentów.

Relacje z płatnikami zewnętrznymi

Dbłość o zdrowie pacjenta i zapewnienie mu jak najlepszego leczenia stanowią nadrzędne cele psychiatrii. Podejście to może niekiedy kolidować z celami płatników i organizacji zewnętrznych, które koncentrują się na maksymalizacji zysków. Psychiatrzy powinni zatem przestrzegać rezolucji ONZ nr 46/119 dotyczącej *Zasad ochrony osób z zaburzeniami psychicznymi*, która stanowi, że „powinni [oni] przeciwstawiać się praktykom dyskryminacyjnym, które ograniczają ich świadczenia i uprawnienia, zaprzeczają równości, ograniczają zakres leczenia lub dostęp do odpowiednich leków pacjentom z zaburzeniami psychicznymi”.

Okoliczności wyjątkowe

Torturowanie

Psychiatra nie może uczestniczyć w jakimkolwiek akcie poddawania chorych torturom psychicznym lub fizycznym, nawet jeśli władze próbują wymusić jego udział w takich czynnościach.

Selekcja płci

Psychiatra nie powinien brać udziału w podejmowaniu decyzji o terminacji ciąży w celu selekcji płci.

Samobójstwo wspomagane

Do obowiązków lekarza należą przede wszystkim promocja zdrowia, przeciwdziałanie cierpieniu i ochrona życia ludzkiego. Z uwagi na to, że wśród pacjentów psychiatrów znajdują się osoby niezdolne do świadomego wyrażenia woli, powinni on wykazać się szczególną ostrożnością wobec działań, które mogą doprowadzić do śmierci tych, którzy z powodu swojej niepełnosprawności nie mogą samodzielnie się przed nimi chronić. Psychiatra powinien mieć świadomość, że przekonania pacjenta mogą ulec zniekształceniu pod wpływem choroby psychicznej. Rolą psychiatry jest leczenie choroby. Powinien on kierować się nie tylko obowiązującymi w jego kraju regulacjami prawnymi, ale także standardami lekarskich organizacji zawodowych. Udział we wspomagającym samobójstwie nie stanowi obowiązku psychiatry.

• • •

Kodeks był dyskutowany przez Zarząd Główny PTP na posiedzeniach w 2019 i 2020 roku.

Ostateczny tekst został zaakceptowany na posiedzeniu 18.5.2021 roku.